

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞE SAHİP ÖĞRENCİLERE YÖN BULMA BECERİSİNİN KAZANDIRILMASI*

Upskilling Students Who Have Mental Inadequacy with Sence of Direction

Zeynep YAYLACI¹

Bülent AKSOY²

Öz

Araştırmanın amacı zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere yön bulma becerisini kazandırmaktır. Araştırmanın çalışma grubunu 6.sınıfa devam eden ve hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip üç öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya ilişkin veriler sosyal bilgiler ve özel eğitim alanından ikişer uzman görüşü alınarak hazırlanan “Beceri Düzeyi Belirleme Testi” ile toplanmıştır. Verilerin analizinde Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin yön bulma becerisi kazanabilmeleri için öncelikli olarak bu beceriye ilişkin yön, harita ve pusula gibi önkoşul kavramları tam olarak öğrenmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır. Yön bulma becerisinin kazandırılmasında becerinin analiz edilerek basamaklandırılmasının yetersizliğe sahip öğrencilerin öğrenmelerini oldukça kolaylaştırdığı, araştırmada elde edilen bir diğer sonuçtur. Ayrıca çalışmada kullanılan gösterip yaptırma yönteminin, zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere harita ve pusula ile yön bulma becerisini kazandırmada etkili olduğu; fakat diğer yön bulma becerilerinin kazandırılmasında tek başına yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu nedenle güneş, yıldızlar ve doğadaki diğer unsurlardan yararlanarak yön bulma becerilerinin kazandırılmasında gezi ve gözlem gibi yöntemlerin kullanılmasının, bu öğrencilerin mekânı daha iyi algılamalarını sağlayarak öğrenmelerini kolaylaştıracığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, zihinsel yetersizlik, yön bulma becerisi

Abstract

The purpose of this research is to help mentally deficient students acquire the sense of direction. The study group of the research consists of three 6th grade students with slight mental deficiency. Research data is collected through the “Skill Level Assessment Test” which was prepared based on the views of two specialists in Social Studies and Special Education field. Wilcoxon Signed Rank Test is used in data analysis. According to research results, in order for the mentally deficient students to acquire the sense of direction, first they need to fully comprehend prerequisite concepts of this skill, such as direction, map and compass. Another research result is that, analysis and laddering of the skill highly facilitate the mentally deficient students in acquiring the sense of direction. The research further shows that; while demonstration method is efficient in helping the students acquire the sense of direction through the use of map and compass, it fails to be fully satisfying in teaching other direction finding methods. So it is concluded that; methods making use of natural elements like the sun and stars, such as trip and observation, could help the students perceive the place better and thus facilitate their acquisition of the sense of direction.

*Bu çalışma birinci yazarın “Sosyal Bilgiler Dersinde Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrencilere Yön Bulma Becerisinin Kazandırılması” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, e-posta: zeynepyyalc@gmail.com

² Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, e-posta: baksoy28@gmail.com

Key Words: Social Studies, mental deficiency, sense of direction

1. GİRİŞ

Günümüze kadar bilgi edinme, yaşam ve okulun temel amacı olarak görülmüştür. Günümüzde ise bilgiye olan bakış değişmiş ve artık bilgi; olgu, kavram, ilke, süreçleri ezberlemek olarak görülmemektedir. Bilgiyi kullanma, bilgiyi edinmekten daha fazla vurgulanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin bilgiyi ağırlıklı olarak problem çözmede, eleştirel düşünmede ve yaratıcı düşünmede kullanmaları hedeflenmektedir. Bu bağlamda kazandırılmak istenen beceriler de bilgi ve bu bilgiyi kullanmayı gerektiren eylemler olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2005:47). Becerilerin kalıcı olarak kazandırılabilmesi içinse plan ve program dâhilinde gerçekleştirilecek eğitime gereksinim duyulmaktadır.

Okullarda verilen eğitimle öğrencilerin kişisel, sosyal, akademik ve mesleki alanda gerekli bilgi, beceri ve donanımı kazanarak ileriki yaşamlarında bağımsız ve sorumluluk sahibi bireyler olarak hareket etmeleri hedeflenir. Eğitimin bu hedefleri, normal zekâ seviyesine sahip, sağlık durumu bakımından hiçbir yetersizliği olmayan çocukları kapsadığı gibi özel eğitime muhtaç zihinsel yetersizliği olan çocukları da kapsar. Zihinsel açıdan yetersizliğe sahip çocukların eğitimlerinin en temel amacı bu çocuklara bağımsız yaşam becerileri kazandırmaktır.

1.1. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler İçin Sosyal Bilgiler Dersi

Sucuoğlu (2010)'na göre hafif düzey zihinsel engelli çocuklar, özel destek isteyen başka bir engel durumuna sahip olmadıkları takdirde genel eğitim programlarından yararlanabilmekte, gerekli destek sağlandığında özel programlara gereksinim duymamaktadır. Bu grup için yaşam merkezli model, süreç eğitimi modeli ve akademik model olmak üzere üç farklı öğretim programı geliştirilmiştir. Yaşam merkezli modelde program, toplumda yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan temel ve pratik becerileri vurgulamaktadır. Süreç eğitimi modelinde program akademik becerileri ya da diğer hedef becerileri tek tek öğretmek yerine tüm becerilerin öğretilmesini kolaylaştıracak zihinsel süreçleri öğretmeyi amaçlar. Akademik model ise temel akademik becerilerin geliştirilmesini hedeflemektedir.

Yaşam merkezli modelde program esas problemin sosyal davranışlar olduğu ileri sürülerek dil becerileri, matematik, motor becerilerle birlikte sosyal davranışları öğretmeyi hedefler. Süreç Öğretimi Modelinde problem çözme becerileri ve motivasyonu artırıcı çalışmalar yapılması amaçlanmaktadır. Hafif derecede zihin engelli çocukların en fazla karşı karşıya

kaldıkları akademik model okuma ve matematik gibi temel akademik becerilerin geliştirilmesini hedefler ve genel eğitim programlarına oldukça yakındır (Özgür, 2013:308).

Tablo 1. Hafif Düzey Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrenciler İçin Geliştirilmiş Öğretim Modeline Göre Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Beceriler

Yaşam Merkezli Model	Akademik Model
-Sebe- sonuç ilişkilerini belirleme	-Kanıt tanıma ve kullanma
-Karşılaştırma yapma	-Bilgiyi kullanılabilir biçimde yazma
-Mekanı algılama	-Tablo, diyagram, grafik okuma
-Karar verme	-Kütüphane ve referans kaynaklarını kullanma
-Gözlem	-Yazılı anlatım
-Sosyal Katılım	-Estetik
-Girişimcilik Yaratıcılık	-Basılı görsel kaynakları kullanma-değerlendirme
-Araştırma	-Olgu ve düşünceyi ayırt etme
-İletişim	-Bilimsel genelleme yapma
-Çıkarımda bulunma	-Harita okuma ve atlas kullanma
	-Grafik hazırlama
	-Tarihsel olgu ve yorumu ayırt etme
	-Zaman ve kronolojiyi algılama
	-Tarihsel empati
	-Kalıp yargıları fark etme
	-Basit istatistiksel verileri okuma

Tablo 1 incelendiğinde; sosyal bilgiler programının içerdiği beceriler ve öğretim amaçları zihinsel engelli öğrencilere hem günlük yaşamında hem de akademik yaşamında ihtiyaç duyacağı temel becerileri kazandırmayı hedeflediği için akademik ve yaşam merkezli model programlarına; ayrıca öğrenciyi merkeze alarak, öğrenciye öğrenmeyi öğretmek, bütünsel ve sarmal yaklaşımla vermeyi amaçladığı için de süreç öğretim modeli programına son derece yakındır.

Zihinsel yetersizliği olan bireyler için hazırlanan eğitim programlarının temel hedefi, bu bireylere bağımsız yaşam becerileri kazandırarak toplumsal yaşama uyum sağlamalarını kolaylaştırmak (Özgür, 2015:43) olduğu düşünüldüğünde sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin bu amaca çokça hizmet ettiği görülmektedir. Örneğin sosyal bilgiler programının kazandırmayı hedeflediği eleştirel düşünme, mekanı algılama, problem çözme, iletişim, karar verme, gözlem yapma, empati gibi beceriler zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin bağımsız hareket edebilmeleri ve yaşamlarını sürdürebilmelerinde anahtar role sahip temel becerilerdir.

1.2. Destek Eğitim Programı ve Sosyal Bilgiler

MEB Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı (2008), Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde destek eğitime devam eden zihinsel yetersizliği olan bireylerin, verilen özel eğitim hizmetlerinden etkili ve en üst düzeyde yararlanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Program, ülkemizde zihinsel yetersizliği (ağır, orta, hafif düzeyde) olan bireylerin gelişim alanlarına ait özellikler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Bu programlarla öğrencilere birtakım beceriler (günlük, öz bakım, toplumsal uyum ve iletişim becerileri) kazandırmayı hedeflemenin yanında Türkçe, matematik ve sosyal bilgiler derslerine ilişkin bazı özel hedefler içermektedir.

Tablo 2. Destek Eğitim Programında Yer Alan Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Konuları

	Bölümler	Konular
Hayat Bilgisi	Sınıfımızı Tanıyalım	Sınıfta Bulunan Araç Gereçler, Sınıf Kuralları
	Sağlıklı Yaşam	Vücudun ana bölümleri, duyu organları, kaza türleri, sağlık kuruluşları
	Yılın Bölümler	Mevsimler, aylar, haftalar ve günler
	Dünyamız ve Gökyüzü	Dünya, güneş, ay, yıldızlar, doğa olayları
	Çevremizdeki Varlıklar	Canlı ve cansız varlıklar, hayvanlar, bitkiler
Sosyal Bilgiler	İletişim	İletişim araçları, iletişim yerleri
	Atatürk ve Bayrağımız	Atatürk, Türk bayrağı, İstiklal Marşı
	Önemli Günler	Ulusal bayramlar, dini bayramlar, belirli gün ve haftalar
	Yurdumuzu Tanıyalım	Harita, yerleşim birimleri

Hazırlanan destek eğitim programında sosyal bilgiler konularına yer verilme düzeyi, hem özel eğitime hem de kaynaştırma eğitimine devam eden zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin bağımsız yaşam becerileri ve akademik beceriler kazanabilmeleri açısından da sosyal bilgiler dersinin önemli bir işlevi olduğunu vurgulamaktadır.

1.3. Zihinsel Yetersizliğe Sahip Bireylerde Mekân Algısının Önemi

Çocukların ilk olarak kendilerinin bulundukları yerdeki konumlarını fark etmeleri, daha sonra yakın çevresindeki nesneler ile kendileri arasındaki mekânsal ilişkileri, uzaklıkları, boyutları

ve konumlarını değerlendirmeleri mekân algısı ile olmaktadır (Dönmez, Abidoğlu, Dinçer, Erdemir, Gümüşlü, 2000:5). Ayrıca bireyin bir yerde yolunu bulması, nesneleri araması, kestirme yollar bulması, kaybolduktan veya yolunu şaşırdıktan sonra mevcut durumdaki bilgiyi kavrama gibi konular da mekân algısı içerisinde değerlendirilir (Öcal, 2007:16).

Mekânı algılama becerisi, 2005 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programıyla ilk defa beceri olarak programda yer almıştır. Mekânı algılama becerisi çerçevesinde günlük hayatta bulunduğu konumu belirleyebilme, rota ve yön tayini yapabilme, bulunduğu mekân ile ilgili coğrafi bilgileri kavrayabilme gibi bilgilerin bilinmesi, insanın yaşadığı çevreye uyum sağlaması için son derece önemlidir (Safi, 2010, s.14). Dolayısıyla mekânı algılama becerisini kazanmış olmak zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin bağımsız olarak yaşamlarını sürdürmeleri ve günlük ihtiyaçlarını bağımsız olarak karşılayabilmeleri açısından oldukça yarar sağlar.

Çünkü bu bireyler mekân oryantasyonunda (alışmada) oldukça güçlük çekerler. Bu çocukların bulunduğu yere uyum sağlama becerileri zayıf olduğu için, kendi pozisyonlarını fark etmede, kendi konumuna göre diğer nesnelerin konumunu algılamada, nesnelerin konumlarındaki değişikliklere uyum sağlamada (ayakta duran bir oyuncak yatar pozisyona getirince tanıyamama) zorlanabilirler. Bellekleri yetersiz olduğundan çok çabuk unutulabilirler (Güven 2003, Aktaran Aral, Gürsoy, 2007:130).

Mekânı algılayamadıklarında ve mekân içinde ilişki kuramadıklarında ise tek başına hareket etmek istemezler. Bu yüzden çevreyi tanımada ve uyum sağlamada başkalarının yardımına ihtiyaç duyarlar. Bu sebeplerden ötürü bu bireylere mekânı algılama becerisinin kazandırılması son derece önemlidir.

Sosyal bilgiler programının yanı sıra Zihin Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı (2008) ve Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklara Uygulanacak İlkokul Taslak Programında (1972) yer alan kazanımlar incelendiğinde mekânı algılama becerisinin zihinsel yetersizliğe sahip bireyler için ne derece önemli olduğu açık şekilde görülmektedir.

Tablo 3. Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı (2008) ve İlkokul Taslak Programında Mekânı Algılama Becerisi

Destek Eğitim Programı (2008)	İlkokul Taslak Programı (1972)
-Dünya'mızı tanır.	-Yön fikri verilmesi
-Güneş'i tanır.	-Harita üzerinde ilimizin bulunması
-Ay'ı tanır.	(Harita fikri verilecek)
-Yıldızları tanır.	-İlimizin içinde bulunduğu coğrafi bölge adı (Adı ve harita üzerindeki yeri)
-Türkiye'nin harita üzerindeki yerini gösterir.	-Türkiye'nin harita üzerinde tanıtılması
-Haritada bulunduğu ilin yerini gösterir.	-Harita bilginin genişletilmesi

Tablo 3'de görüldüğü gibi zihinsel yetersizliğe sahip çocuğa mekan bilgisinin dünya, Türkiye, coğrafi bölge, il şeklinde kazandırılması amaçlanmış, harita bilgisi ve harita üzerinde konum öğretimi ve yön fikrinin verilmesi hedefleri belirlenmiştir.

Her iki programda yer alan bu ortak kazanımlar mekânı algılama becerisinin zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere kazandırılmak istenen bağımsız yaşam becerilerinden biri olduğunu göstermektedir. Örneğin zihinsel yetersizliğe sahip bir çocuğun arkadaşlarıyla oynamak için sokağa çıktığında ya da markete gittiğinde; çevresinde bulunan yollar, evler, nesneler arasında ilişki kurabilmesi, bulunduğu konumun farkında olması, evinin yönünü tayin edebilmesi onun çevreye uyumunu ve bağımsız olarak hareket edebilmesini sağlar.

Bu bağlamda mekânı algılama becerisi ve buna ilişkin yön bulma becerisinin kazandırılması zihinsel yetersizliğe sahip bireyin bulunduğu çevreyi tanıyabilmesi, algılayabilmesi ile bu çevreye uyum sağlayabilmesi ve bu konuda bireyin başkalarına bağımlı olmaması açısından önemlidir.

Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında yön kavramı ve yön bulma becerisinin öğretilmesine ilişkin Demirkaya, Çetin ve Tokcan (2004) ile Karatekin (2006)'e; zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere hayat bilgisi öğretiminde kullanılacak yöntemlerin etkililiğine ilişkin Vayış (2008)'e ait çalışmalar mevcuttur. Ancak YÖK Tez, ASOS VE TÜBA veri tabanlarında “sosyal bilgiler”, “zihinsel yetersizlik”, “yön bulma becerisi” kelimeleri ile yapılan taramada “zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere yön bulma becerisinin kazandırılması” ya da “zihinsel

yetersizliğe sahip öğrencilere sosyal bilgiler öğretimi” ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın amacı 6.sınıfa devam eden ve hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere yön bulma becerisini kazandırmaktır. Araştırmanın alt amacı ise araştırmaya katılan öğrencilerin yön bulma beceri düzeyleri ön test-son test puanları farklılaşmakta mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma desenlerinde tek denekli deneysel desen kullanılmıştır. Kırcaali ve Tekin (1997)’ e göre bir ya da birkaç denekten standart koşullar altında yinelenen ölçümler alınarak bir uygulamanın etkililiğinin her bir denekte kendi içinde değerlendirildiği araştırmalar tek denekli araştırmalar olarak tanımlanmaktadır. .

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örneklem yoluyla seçilmiş, Ankara ilinde bir özel eğitim kurumuna devam eden hafif düzey zihinsel yetersizliğe sahip üç öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 4. Çalışma Grubunun Özellikleri

Öğrenci	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi	Teşhis	Özür Oranı
Ö1	E	6.	Bilişsel gelişimde gecikme	(%50)
Ö2	K	6.	Hafif mental retardasyon	(%50)
Ö3	E	6.	Hafif mental retardasyon, miyop, astigmat	(%53,5)

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında, araştırmacı tarafından hazırlanan geçerlik-güvenirlilik çalışması uzman görüşüne başvurarak sağlanan “Beceri Düzeyi Belirleme Testi” kullanılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS 22.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans, yüzde değerleri kullanılmış ayrıca deney grubunun öntest-son test puanlarının karşılaştırılmadığında Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi tekniği kullanılmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki anlamlılığı test etmek için kullanılır.

Bu test ayrıca puanlar arasındaki anlamlılığın yönünün yanı sıra puanların miktarını da dikkate alır (Büyüköztürk, 2013:174).

2.5. Deneysel İşlem Basamakları

1.Çalışma Grubunun Belirlenmesi: Çalışma grubunu oluşturan 6.sınıf düzeyinde zihinsel yetersizliğe sahip üç öğrenci amaçlı örneklem yoluyla belirlenmiştir.

2.Kazanımların Belirlenmesi: Kazanımların belirlenmesi aşamasında hem nitelikli bir öğretim yapabilmek hem de öğrencilerin hedefe ne düzeyde ulaştıklarını ölçmeyi kolaylaştırmak adına hedeflerin ölçülebilir ve gözlenebilir olmasına; zorluk derecesinin ise öğrenci performansı ile uyumlu olmasına dikkat edilmiştir. Bu amaçla belirlenen kazanımlar, ön test sonuçları değerlendirildikten sonra öğrencilerin bilgi düzeyleri ve seviyelerine göre tekrar gözden geçirilmiştir ve sonuç olarak yön bulma becerisinin kazanılmasına ilişkin 3 temel kazanım ve 11 alt kazanım belirlenmiştir.

Tablo 5. Yön Bulma Becerisinin Öğretimine İlişkin Belirlenen Alt Kazanımlar

Temel Kazanımlar	Alt Kazanımlar
Harita ve pusula kullanarak yönünü bulur.	-Harita üzerinde bir yerin başka bir yere göre konumunu bilir, söyler. -Pusulayı doğru şekilde kullanır. -Pusula kullanarak yönünü bulur. -Haritayı yönüne koyar.
Güneş ve yıldızlardan faydalanan yönünü bulur	-Güneşin konumuna bakarak yönünü bulur. -Gölgeden faydalanan yönünü bulur. -Kutup yıldızının kuzeyi gösterdiğini bilir, söyler. -Ayın yön bulmada kullanılabileceğini bilir, söyler.
Doğadaki unsurlardan faydalanan yönünü bulur.	-Ağaç yosunlarının gösterdiği yönü bilir, söyler. -Karıncanın yuvalarının gösterdiği yönü bilir, söyler. -Minare kapılarının gösterdiği yönü bilir, söyler.

3.Veritoplama Aracının Geliştirilmesi: Bu aşamada öncelikle kazanımların hangi bilişsel basamakta yer aldığına bakılmıştır. Belirlenen kazanımlar bilgi, kavrama ve uygulama basamağında yer aldığından soruların bu seviyede hazırlanmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca soruların oldukça açık ve anlaşılır bir dilde olmasına ve soru türlerinin dağılımlarının dengeli olmasına özen gösterilmiştir. Bu çerçevede “Beceri Düzeyi Belirleme Testi” geliştirilmiştir. Sosyal bilgiler ve özel eğitim alanından ikişer uzman görüşü alınarak teste son şekli verilmiştir.

4.Ön Testin Uygulanması ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi: Beceri Düzeyi Belirleme Testi öğrencilere açık ve anlaşılır bir yönerge ile sunulmuş ve gerektiği yerlerde sözel

açıklamalar yapılmıştır. Sonuçların kabaca değerlendirilmesinin ardından öğrencilerin bilgi düzeylerine göre kazanımlar yeniden gözden geçirilmiştir.

5.Yöntemin Belirlenmesi: Kazanımların belirlenmesinin ardından oturum planlarının hazırlanmasına geçmeden önce öğretim sürecinde kullanılacak olan yöntem belirlenmiştir.

Bir işlemin uygulanmasında, bir araç ve gerecin çalıştırılmasında önce göstererek açıklamaya; ardından öğrenciye alıştırmaya ve uygulama yaptırarak öğretmeye dayanan (Demirel, 2011, s.73) gösterip yaptırma yöntemi beceri öğretiminde en çok kullanılan yöntemlerdendir.

Gösterip yaptırma yöntemi gösteri kısmının öğretmen denetiminde olması, öğrenci dikkatini canlı tutması, öğrencilere yaparak yaşayarak kalıcı öğrenmeler sağlaması, kelimelerin yetersiz kaldığı prensip ve hareketlerin açıklanmasını kolaylaştırdığından (Vural, 2004, s.115); dikkat süreleri oldukça kısa, sadece sözel açıklamaları anlamakta güçlük çeken ve yavaş öğrenen zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere yön bulma becerisinin öğretiminde de tercih edilmiştir.

6.Ders Planlarının Hazırlanması: Yöntemin belirlenmesinin ardından belirlenen üç temel kazanım çerçevesinde 3 oturum planı hazırlanmıştır.

- 1.Oturum: Harita ve pusula ile yön bulma becerisinin kazandırılması
- 2.Oturum: Güneş ve yıldızlardan faydalanan yön bulma becerisinin kazandırılması
- 3.Oturum: Doğadaki unsurlardan faydalanan yön bulma becerisinin kazandırılması

Ders planları biçimsel bölüm (tarih, konu, süre, yöntem, değerlendirme türü, kazanımlar), giriş (dikkat çekme, güdüleme, derse geçiş), gelişme, sonuç ve değerlendirme bölümlerinden oluşturulmuştur.

Öğretim sırasında ve sonrasında yapılacak olan değerlendirmelerin türünü belirlemeye yardımcı olması açısından kazanımların hangi bilişsel basamakta yer aldığına da ders planlarında yer verilmiştir.

7.Öğretim Süreci: Derse geçmeden önce ortamın öğrenmeler için uygun olmasına, gereksiz uyarıcıların ortamdaki çıkarılmasına, kullanılacak materyallerin sınıf ortamında hazır bulundurulmasına, öğrencilerin öğretmeni rahat görüp duyabilecekleri şekilde sınıf düzeni oluşturulmasına dikkat edilmiştir. Ardından öğrenciler hedeften haberdar edilmiş,

öğrenecekleri konunun kendilerine ne kazandıracağı açıklanmış ve derse geçilmiştir. Ders süresince oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanılmış, öğrenciler anlamadıkları noktalarda soru sormaları konusunda yüreklendirilmiştir ve anında dönütler sağlanarak öğrenmeleri hakkında haberdar edilmişlerdir.

Yön bulma becerisine ilişkin olarak öncelikle öğrencilere harita üzerinde konum belirleme becerisi kazandırılmıştır. Öğrencilerin harita üzerinde bir yerin başka bir yere göre konumunu söyleyebilmeleri amacıyla etkinlikler yapılmıştır.

Ardından pusula ile yön bulma becerisinin öğretimi yapılmıştır. İlk olarak öğrencilere pusulanın yapısı hakkında bilgi verilmiş ardından pusulanın nasıl kullanılacağı anlatılmıştır. Bu aşamada pusula kullanma becerisi basamaklandırılarak öğrencilerin göreceği şekilde tahtaya yazılmıştır. Ardından öğrenci performansları alınmış ve beceri kontrol çizelgelerine kaydedilmiştir.

Pusula kullanımı öğretildikten sonra öğrencilere haritayı yönüne koyma becerisi öğretilmiştir. Pusula kullanma becerisinde olduğu gibi yine bu aşamada beceri analiz edilerek basamaklar tahtaya yazılmıştır. Haritanın yönüne nasıl konulacağı araştırmacı tarafından öğrencilere gösterilmiş, ardından öğrencilerin beceriyi gerçekleştirmeleri sağlanmıştır. Öğrenci performansları beceri kontrol çizelgelerine kaydedilmiştir.

Harita ve pusula ile yön bulma becerisinin ardından güneş ve yıldızlardan faydalanan yön bulma yönteminden bahsedilmiştir. Güneş, gölge ve kutup yıldızının gösterdiği yönler aktarılmış çeşitli etkinlikler yaptırılmıştır

Doğa unsurlarından faydalanan yön bulma becerisinin kazandırılmasında karınca yuvaları, ağaç yosunları, minare kapılarının gösterdiği yönler öğretilmiştir. Bu aşamada da öğrencilerin öğrendikleri bilgileri somutlaştırmaları açısından görsel materyal (resim, fotoğraf, belgesel) kullanımına özen gösterilmiştir.

8.Değerlendirme Süreci: Hazırlanan ders planlarında üç tür değerlendirmeye yer verilmiştir. Öncelikle konunun sunumuna geçilmeden önce öğrencilerin ön bilgileri yoklanmış varsa konuyla ilgili bilgilerinin hatırlanması sağlanmıştır.

Ders süresince öğrencilerin kazandırılmak istenen becerilerin her bir basamağını bağımsız olarak yerine getirip getiremediği ölçülmüştür. Öğrencilerin basamakları bağımsız olarak gerçekleştiremediği durumlarda sözel ipuçları verilmiştir. Öğrenci davranışı sözel ipucuyla da

gerçekleştiremediği takdirde öğretmen tarafından davranışın nasıl yapılacağı gösterilmiştir. Öğrenci performansları her beceri için beceri kontrol çizelgelerine işlenmiştir.

Oturum sonlarında ise öğrencilerin belirlenen hedefleri kazanma düzeylerini görmek için izleme testi yapılmıştır. Öğrenciler beceriyi kazandıysa bir sonraki oturuma geçilmiştir aksi takdirde eksik öğrenmeler tamamlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde 6.sınıfa devam eden ve hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin yön bulma beceri düzeyleri ön test-son test puanları verilmiş ve test sonuçları yorumlanmıştır.

Tablo 6. Deney Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Ön Test ve Son Testte Verdilerin Cevapların Doğruluğuna İlişkin Frekans ve Yüzdelere

	Ö1				Ö2				Ö3			
	Doğru		Yanlış		Doğru		Yanlış		Doğru		Yanlış	
	Sayısı		Sayısı		Sayısı		Sayısı		Sayısı		Sayısı	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ön Test	1	7,2	13	92,8	4	28,6	10	71,4	4	28,6	10	71,4
Son Test	11	78,6	3	21,4	12	85,8	2	14,2	14	100	0	0

Tablo 6 incelendiğinde ön testte soruların %7,2'sine doğru yanıt veren Ö1'in, son testte soruların %78,6'sına doğru yanıt verdiği görülmektedir. Ön testte soruların %28,6'sına doğru yanıt veren Ö2, son testte soruların %85,8'in, doğru yanıtlamıştır. Ön testte soruların %28,6'sına doğru yanıt veren Ö3'ün ise son testte soruların tümünü doğru yanıtladığı görülmektedir.

Alt probleminin analizinde araştırmaya katılan öğrencilerin yön bulma becerisini kazanma düzeylerine ilişkin ön test-son test puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 7. Deney Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Beceri Düzeyi Belirleme Testi Ön test-Son test Testi Akademik Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi

Akademik Başarı Ön Test- Son Test	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	z	p
Negatif Sıra	0	.00	.00	-1.604	.109
Pozitif Sıra	3	2.00	6.00		
Eşit	0				

Tablo 7’de gösterilen analiz sonuçlarına göre deney grubu öğrencilerinin yön bulma becerisi akademik başarı ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($Z=-1.604$; $p>.01$). Deney grubunda yer alan öğrencilerin yön bulma becerisi akademik başarı testi negatif sıralar ortalaması =.00, pozitif sıralar ortalamaları ise=2.00 olarak hesaplanmıştır. Fark puanlarının sıra ortalamalarına bakıldığında, pozitif sıralar ortalamasının (sıra ort=2.00) daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak aradaki sayısal fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Elde edilen son test sonuçları incelendiğinde öğrencilerin harita ile yön bulma becerisini kazanmadan önce beceriye ilişkin olarak verilen harita kavramını tam olarak algılayamadıkları ve harita kavramını öğrenciler için anlaşılması zor kılan etkenin ölçek kavramının anlaşılabilmesi olduğu söylenebilir. Çünkü zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerde korunum algısı gelişmemiştir. Öcal (2007)’in da çalışmasında değindiği gibi öğrenciler üç boyutlu dünyayı iki boyutlu kâğıt üzerine aktarırken ölçek problemi yaşamaktadırlar. Kâğıt üzerine çizilenleri üç boyutlu olarak düşünmekte zorlanırlar ya da yuvarlak bir görünüme sahip dünyanın düz olan kâğıt üzerine nasıl aktarıldığını kavramakta güçlük çekerler.

Ara değerlendirmelerde ve son testte öğrencilerin nesneleri üç boyutlu olarak algılayamamalarına ilişkin bir sonuca daha ulaşılmıştır. Öğrenciler harita üzerinde yönleri bazı kavramlarla (kuzey/yukarı, güney/aşağı) eşleştirdiklerinden üç boyutlu olan çevrede yön belirlemede birtakım yanılgılara düşmüşlerdir. Son oturumda öğrencilerin ön bilgilerinin yoklanması sırasında öğrencilere “Minare kapıları hangi yönü gösterir?” diye sorulduğunda “Kuzeyi gösterir çünkü minare kapısı yukardadır.”; “Ağaç yosunları hangi yönü gösterir” diye sorulduğunda “Güneyi gösterir çünkü yosunlar aşağıdadır.” cevaplarını vermişlerdir. Aynı şekilde son testte yer alan “Ağaçların yosun tutan kısmı.....yönünü gösterir.” “Minare kapıları.....yönünü gösterir.” şeklindeki boşluk doldurma sorularına da yanlış yönlerle cevap verdikleri görülmüştür. Cevaplardan görüldüğü gibi öğrenciler harita üzerinde kullandıkları

şemayı olduğu gibi çevreye de uygulamışlardır. Demirkaya ve diğerleri (2004) de çalışmalarında öğrencilerin zihinlerinde oluşan benzer bir yanılgıdan bahsetmişlerdir.

Çalışmada öğrencilerin harita kullanma, pusula kullanma ve harita ve pusula ile yön bulma becerilerinin öğretiminde beceri analizi yapılmış, beceri basamaklandırılmıştır. Hazırlanan beceri kontrol çizelgeleriyle de birkaç kez öğrenci performansı alınmıştır. Oturum sonunda yapılan değerlendirmelerde karmaşık becerilerin analiz yapılarak öğretilmesinin zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin öğrenmelerini oldukça kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Beceri öğretiminde sıklıkla kullanılan gösterip yaptırma yöntemi öğrencilerin harita ve pusula ile yön bulma becerisi kazanmalarında da etkili bir yöntemdir; fakat gösterip yaptırma yönteminin diğer yön bulma yöntemlerinin öğretiminde yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu nedenle güneş, yıldızlar ve doğadaki diğer unsurlardan yararlanarak yön bulma becerilerinin kazandırılmasında gezi ve gözlem gibi yöntemlerin kullanılmasının, bu öğrencilerin mekânı daha iyi algılamalarını sağlayarak öğrenmelerini kolaylaştıracağı sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

1. Zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere bir becerinin kazandırılması için öncelikle, varsa, o beceriye ilişkin kavramlar sıralanmalıdır. Ardından sıralanan kavramların beceri için önkoşul niteliği taşıyıp taşımadığı belirlenmelidir. Bu aşamadan sonra önkoşul niteliği taşıyan kavramların öğretimi yapılmalı, ardından beceri öğretimine geçilmelidir.
2. Zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere harita kavramının tam manasıyla algılayabilmeleri için kavramla ilişkili olan ölçek kavramının da öğretilmesine yönelik birtakım etkinlikler yapılmalıdır. Bu çocuklarda kazanılmış bir mekân ve şekil korunumu olmadığından öğretmen ölçek kavramının öğretiminde yöntemleri çeşitlendirmeli, hareketli ve üç boyutlu sunularla öğrencilerin şekil ve mekân korunumu kazanmalarını sağlamalıdır.
3. Öğrencilerin yönleri “yukarı, aşağı” gibi kavramlarla ilişkilendirmelerinin önüne geçmek için kabartma haritalar, modeller, gerçek nesneler kullanılabilir. Örneğin öğrenciye pusula kullanılarak bir binanın aynı cephesinde üst katında alt katında aynı yönde olduğunu görmesi sağlanabilir.
4. Harita ve pusula ile yön bulma becerisinin geliştirilmesinde gösterip yaptırma yöntemi tek başına etkili olurken güneş ve yıldızlardan yararlanarak yön bulma, doğadaki

unsurlardan faydalanarak yön bulma becerilerinin geliştirilmesinde, öğrencilerin somut olanı daha iyi kavradıkları bilindiğinden, gezi, gözlem gibi yöntemlerin kullanılması daha çok fayda sağlayacaktır.

5. Yetersizliğe sahip öğrencilerin eğitimlerinin en temel amacı bu bireylere bağımsız yaşam becerileri kazandırmaktır. Sosyal bilgiler programında yer alan beceriler incelendiğinde programın, bu öğrencilerin bağımsız yaşamlarını sağlayacak becerilerin birçoğuna sahip olduğu görülmektedir. Örneğin zihinsel yetersizliğe sahip bir birey bir ortamda kaybolduğunda içine bulunduğu mekânı algılayarak ve geldiği yolları düşünerek yönünü bulabilir, varsa teknolojiden faydalanabilir yoksa yön bulma yöntemlerini hatırlayabilir. Tek başına bir şey yapamadığında bile etrafında bulunan herhangi bir kimseyle iletişime geçerek yönünü bulmada yardım isteyebilir. Zihinsel yetersizliğe sahip bir bireyin bunları yapabildiği noktada sosyal bilgiler programının önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü sadece bu örnekte bile sosyal bilgiler programının kazandırmayı hedeflediği dört beceri yer almaktadır. Bu bağlamda özel gereksinime sahip öğrencilere sosyal bilgiler öğretimine ilişkin çalışmaların sayısı artırılmalıdır.
6. Sadece zihinsel yetersizliğe sahip öğrenciler değil; görme yetersizliği, işitme yetersizliği, özel öğrenme güçlüğüne sahip öğrenciler kaynaştırma eğitimi ile normal okullarda eğitim almaktadır. Hemen her sınıfta özel desteğe ihtiyaç duyan en az bir öğrenci olduğu düşünülürse, bu öğrencilerle ilgili yapılan çalışmalar ve uygulamaların sayısının artırılması sosyal bilgiler öğretmen adayları ve öğretmenleri için oldukça önemlidir. Ayrıca lisans eğitiminde verilen Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Özel Öğretim Yöntemleri, Öğretim Yöntem ve Teknikleri gibi dersler içerisinde sadece normal gelişim seyri gösteren öğrenciler için değil özel desteğe ihtiyaç duyan bireyler için de öğretimin nasıl yapılabileceği sorgulanmalıdır. Örneğin Materyal Tasarlama dersi çerçevesinde öğretmen adaylarına “Kurtuluş savaşı cepheleriyle ilgili bir materyal tasarlayınız.” demek yerine “Görme yetersizliği/ zihinsel yetersizliği/ özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilere bu konuyu anlatmak için bir materyal tasarlayınız.” demek hem öğretmen adaylarının bu öğrencilerin gereksinimlerini öğrenmelerini sağlayacak hem de yöntem bilgisi konusunda onları daha donanımlı kılacaktır (Yaylacı ve Aksoy, 2016).

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. ve Yaylacı, Z. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilikleri, *uluslararası Türk eğitim bilimleri dergisi*, 6 (4), 19-40.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2007). *Özel eğitim gerektiren çocuklar ve özel eğitime giriş*. İstanbul: morpa.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Veri analizi el kitabı* (genişletilmiş 18. baskı), Ankara: pegem.
- Demirel, Ö. (2011). *Öğretim ilke yöntemleri- öğrenme sanatı* (17.Baskı), Ankara: pegem.
- Demirkaya, H., Çetin, T. ve Tokcan, H. (2004). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yön kavramı öğretiminde kullanılabilecek metotlar. *Gazi eğitim fakültesi dergisi*, 24 (3), 39-70.
- Dönmez, N.B.,Abidoğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdemir, N. ve Gümüşlü, Ş. (2000). *Okul öncesi dönemde dil gelişimi etkinlikleri*. İstanbul: Ya-Pa.
- Karatekin, K. (2006). *İlköğretim 4.sınıf sosyal bilgiler dersinde yön ve yön bulma yöntemleri konusunun çoklu zekâ kuramına göre öğretilmesinin öğrenci başarısına etkisi*. Yüksek lisans tezi. Gazi üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü, Ankara.
- Kırcaali İftar, G. ve Tekin, E. (1997), *Tek denekli araştırma yöntemleri*, Ankara: Türk psikologlar derneği yayınları
- MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.(2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6.ve 7.sınıflar öğretim programı ve kılavuzu* (taslak basım). Ankara: devlet kitapları müdürlüğü
- MEB (2008), *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi zihinsel engelli bireyler destek eğitim programı*
- Öcal, A. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde 6.sınıf öğrencilerinin mekânsal biliş becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü, Ankara.
- Özgür, İ. (2015). *İlk ve ortaöğretimde kaynaştırma uygulamaları*, Adana: karahan.

- Özgür, İ. (2013). *Engelli çocuklar ve eğitimi özel eğitim*. (güncellenmiş 4.baskı). Adana: karahan.
- Safi, H. (2010). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan mekânı algılama becerisinin geliştirilmesi hakkında öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü, İstanbul.
- Sucuoğlu, B. (Ed.) (2010). *Zihin engelliler ve eğitimleri*. (3.Baskı). Ankara: kök.
- Vayıç, Ş. (2008). *Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere hayat bilgisi öğretiminde doğrudan öğretim yöntemi ve şematik düzenleyiciyle öğretimin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü, Ankara.
- Vural, B. (2004). *Öğretim faaliyetlerinde yöntem- teknik ve etkinlikler*, İstanbul: hayat.